

ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра філософії та соціально-політичних наук

Затверджую:
Декан факультету

проф. Є. В. Мироненко / /
«_3_» ___09___ 2024_р.

Розглянуто і схвалено
на засіданні кафедри філософії та СПН
Протокол №1 від 3.09.2024р.

В. о. завідувача кафедри

доц. О.П. Кваша / /

**Робоча програма навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ»**

Розробник: О. П. Кваша, канд. політ. наук

Краматорськ – Тернопіль 2024

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Показники		Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
ден на на базі ПЗСО	денна на базі ОКР «Молодший бакалавр»		денна на базі ПЗСО	денна на базі ОКР «Молодший бакалавр»
Кількість кредитів		ОПП (ОНП) «Політологія»	Обов'язкова	
5/7				
Загальна кількість годин				
150/ 210				
Модулів – 1		Професійна кваліфікація: бакалавр політології	Рік підготовки	
Змістових модулів – 1			2	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____			Семестр	
_____ (назва)			4	
Тижневих годин для <u>денної</u> форми навчання: аудиторних 3 / самостійної роботи студента 5 /		Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)	Лекції	
			36/4	
			Практичні/Лабораторні	
			18/4	/
			Самостійна робота	
			96/202	
		Вид контролю		
		іспит		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить для денної форми навчання - 54/96, для заочної 8/202

II ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

2.1 Однією з глобальних тенденцій у сучасному світі є поступовий процес переходу багатьох держав Латинської Америки, Південної Європи та Південно-Східної Азії до так званої демократичної моделі розвитку. Як відомо, у кінці 80-х - початку 90-х років ХХ ст. на цей шлях стали й колишні країни соціалістичного блоку. Проте досить часто у повсякденному житті ми стикаємося з нерозумінням сутності демократії, коли демократичні процеси більшість населення сприймає як всюдозволеність, розпущеність. А тому існує нагальна потреба професійного вивчення історії та теорії демократії, її основоположних принципів і форм існування. Дисципліна «Історія та теорія демократії» торкається найбільш актуальних питань становлення та розвитку демократичного ладу.

2.2 Мета дисципліни - формування у студентів поглибленого розуміння фундаментальних принципів, рис, категорій демократії, оволодіння сучасними методами аналізу особливостей політичних систем за умови переходу до демократії, формування уявлень про труднощі становлення та розвитку демократії в сучасному українському суспільстві.

2.3 Завдання дисципліни:

- набуття базових знань з історії формування та становлення демократії на різних історичних етапах;
- ознайомлення студентів з особливостями глобальних світових процесів та напрямками сучасних демократичних транзитів;
- виявлення основних небезпек та загроз сучасної демократії;
- наділити студентів знаннями тенденцій розвитку громадянського суспільства в умовах сучасних демократичних режимів та в Україні, зокрема;
- наділити студентів знаннями с закономірностей становлення та функціонування основних демократичних політичних інститутів;
- показати студентам практику переходів до демократії в контексті сучасних процесів глобалізації та демократичної трансформації раніше недемократичних режимів;
- наділити особу знаннями та навичками необхідними для успішної самореалізації особи в системі політичних та громадянських відносин;
- сприяти прищепленню студентам основних цінностей демократії та формуванню відповідального та компетентного громадянина.

2.4 Мова викладання: українська

2.5 Міждисциплінарні зв'язки: Зміст навчальної дисципліни ґрунтується на основі засвоєння таких навчальних дисциплін, як «Громадські об'єднання і організації», «Історія політичної думки України», «Загальна теорія політики», «Історія і теорія політичних партій»

III ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «Історія та теорія демократії» увага приділяється оволодінню здобувачами такими загальними та фаховими (спеціальними) компетентностями, як:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів політичної науки (ІК);
- знання предметної області та професійної діяльності (ЗК01);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК06);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК07);
- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (СК01);
- здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки (СК02);
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах (СК03);
- здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування (СК05);
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні (СК06).

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен продемонструвати достатній рівень сформованості наступних програмних результатів навчання:

- розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності (РН01);
- вміти критично мислити у сфері професійної діяльності (РН03);
- знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності (РН06);
- розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення (РН07);
- вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (РН08);
- вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки (РН09);

Здобувачі вищої освіти, вивчаючи навчальну дисципліну «Історія та теорія демократії», опановують систему знань і навичок, що дозволяють сформулювати такі спеціальні результати:

у когнітивній сфері: здобувач здатний продемонструвати знання і розуміння історії формування та становлення демократії на різних історичних етапах, особливостей глобальних світових процесів та напрямків сучасних демократичних транзитів, здатний продемонструвати знання і розуміння основних історичних етапів розвитку політичної думки про демократію та демократичні процеси в світі та в Україні, здобувач здатний продемонструвати знання і розуміння

найважливіших політологічних понять і категорій стосовно демократії та функціонування основних демократичних політичних інститутів.

в афективній сфері: здобувач здатний критично осмислювати матеріал; аргументувати власну позицію оцінити аргументованість вимог та дискутувати у професійному середовищі; здобувач здатний співпрацювати із іншими студентами та викладачем; здобувач здатний ініціювати і брати участь у дискусії, розділяти цінності колективної та наукової етики, розділяти цінності колективної та наукової етики, аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні і соціальні події, явища з використанням наявних засобів інформації, орієнтуватися в суспільно-політичній ситуації, давати правильну оцінку окремих фактів, їх сукупності в конкретних політичних умовах, розв'язувати політичні проблеми, тлумачити суспільно-політичні процеси і явища.

у психомоторній сфері: здобувач здатний самостійно здійснювати пошук, систематизацію, аналіз та використання наукових джерел та теоретичного матеріалу, виконувати та звітувати про виконання індивідуальних завдань, студент здатний самостійно дотримуватися методологічних підходів щодо аналізу історії формування та становлення демократії на різних історичних етапах, здатний контролювати результати власних зусиль та коригувати ці зусилля.

IV ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет та методи курсу. Демократія як принцип організації суспільства.

Структура курсу. Принципи, підходи, методи дослідження феномену демократії. Зміст поняття демократії. Багатоманітність тлумачення демократії. Нормативні та реально-інституційні підходи. Загальні принципи та основні критерії демократії. Поняття демократичних цінностей. Основні цінності сучасної демократії. Класифікація передумов демократії. Характеристика економічних та соціокультурних передумов демократії. Форми демократії: ідентитарна і репрезентативна. Еволюція форм демократії. Переваги та недоліки основних форм демократії. Елементи механізму демократії.

Тема 2. Виникнення та історичні етапи розвитку демократії.

Виникнення та функціонування афінської демократії. Характерні риси античної полісної демократії: народ і особистість; роль і місце середнього класу; участь в управлінні; деспотія більшості. Демократичні інститути Стародавнього Риму періоду республіки. Розвиток демократії у Середні віки: від вічевої демократії до станово-представницької системи. Магдебурзьке право. Демократія класичного лібералізму: переваги та недоліки. Ідеї конституціоналізму і парламентаризму. Колективістська демократія. Особливості соціалістичної демократії. Становлення сучасної плюралістичної демократії.

Тема 3. Сучасні концепції демократії та їх практична реалізація

Основні концепції демократії. Популістська демократія. Унітарна демократія. Елітарні демократії. Концепції демократичного елітизму та плюралізму еліт. Концепція демократії більшості. Плюралістична демократія. Теорія зацікавлених груп А. Бентлі. Поліархія як сучасна форма представницької демократії. Корпоратизм та неокорпоратизм. Переваги та недоліки базових концепцій демократії. Сучасні форми демократичного урядування. Демократія як політичний режим. Типологія демократичних режимів. Мажоритарна, консенсусна, співгромадська демократії за А. Лейпхартом. Транзитивна демократія.

Тема 4. Демократичні ідеї в українській політичній думці

Демократичні традиції в інтелектуально-політичній спадщині Київської Русі. Демократичні традиції Запорізької Січі та гетьманської держави. Демократичний лібералізм М. Драгоманова.

Демократичні ідеї в суспільно-політичній концепції І. Франка. Погляди М. Грушевського на проблеми демократії й державотворення в Україні. Демократичні принципи українського державотворення в період національно-демократичної революції 1917-1920 років. Демократична складова українського національно-демократичного, державницько-націоналістичного, консервативно-державницького напрямів. Світоглядні підходи до розвитку демократії діячів українського дисидентського і правозахисного рухів.

Тема 5. Права і свободи людини і громадянина

Зміст поняття «права і свободи людини». Сучасне розуміння прав і свобод людини. Особисті права людини. Політичні права і свободи громадян. Конституційні гарантії, методи і механізми захисту прав і свобод людини. Система захисту прав і свобод людини в Україні.

Тема 6. Система органів державної влади в демократичному суспільстві

Принцип розподілу державної влади на три гілки. Призначення, структура і функції законодавчої влади. Моделі організації законодавчої влади в розвинутих демократіях. Законодавча влада в Україні. Виконавча влада в демократичному суспільстві: призначення і сутність. Порівняльна характеристика моделей виконавчої влади. Організація і практика здійснення виконавчої влади в Україні. Ознаки і функції судової влади в демократичній країні. Судова система в Україні. Демократія і децентралізація влади. Представницький характер та форми місцевої демократії. Основні концепції місцевого самоврядування. Інституціональні та правові засади місцевого самоврядування. Проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні.

Тема 7. Вибори як інститут демократії

Типи виборчих систем. Роль виборчих систем у дотриманні принципів демократії. Суб'єкти виборчого процесу. Громадянська залученість. Форми політичної участі. Чинники та критерії демократичності виборчого процесу. Виборчі кампанії в сучасній Україні. Статус і функції політичних партій в системі представницької демократії. Організаційні засади партійної діяльності. Соціальна база і впливовість партій. Формування багатопартійності в Україні. Сучасна партійнополітична система України та перспективи її розвитку.

Тема 8. Громадянське суспільство як умова свободи і демократії

Поняття громадянське суспільство та еволюція уявлень про нього. Структура і функції громадянського суспільства. Моделі громадянських суспільств: демократичне, посередницьке, виборче. Правові умови функціонування громадянського суспільства. Громадські об'єднання. Вплив процесів трансформації на форму громадянського суспільства. Сутність та суспільне значення засобів масової комунікації. Політична відповідальність та функції ЗМІ в демократичному суспільстві. Форми власності та контроль за мас-медіа в умовах демократії. Свобода інформації та цензура. Вплив засобів масової інформації на політичні симпатії і орієнтації. Становлення громадянського суспільства в Україні. Формування інституційної структури громадянського суспільства. Сучасна структура громадянського суспільства в Україні. Проблеми та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

IV ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

4.1 Розподіл обсягу дисципліни за видами навчальних занять та темами

№ з/п	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин (денна / заочна форма)				
		Усього	в т.ч.			
			Л	П (С)	Лаб	СРС
Змістовий модуль 1 Історія та теорія демократії						
1	Демократія як принцип організації суспільства	18/26	4/1	2/1		12/24
2	Виникнення та історичні етапи розвитку демократії	22/26	6/1	4/1		12/24
3	Сучасні концепції демократії та їх практична реалізація	20/26	4/1	4/1		12/24
4	Демократичні ідеї в українській політичній думці	20/24	6	2		12/24
5	Права і свободи людини і громадянина	18/24	4	2		12/24
6	Система органів державної влади в демократичному суспільстві	18/24	4	2		12/24
7	Вибори як інститут демократії	16/24	4			12/24
8	Громадянське суспільство як умова свободи і демократії	16/26	4/1	2/1		10/24
9	Модульна контрольна робота	2/10				2/10
Усього годин		150/210	36/4	18/4		96/202

Л – лекції, П (С) – практичні (семінарські) заняття, Лаб – лабораторні заняття, СРС – самостійна робота студентів.

4.2 Тематика семінарських занять

№ з/п	Тема заняття
1	Демократія як принцип організації суспільства
2	Виникнення та історичні етапи розвитку демократії
3	Сучасні концепції демократії та їх практична реалізація
4	Демократична традиція в Україні
5	Громадянське суспільство як умова свободи і демократії

4.3 Перелік індивідуальних завдань

Головною ціллю індивідуальних завдань є контроль самостійної роботи студентів. Цей контроль здійснюється завдяки написанню студентами доповідей, рефератів, презентацій тощо. Підготовка презентації – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними

годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або Інтернет-ресурси. Також складає план презентації або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою, студент розкриває зміст питань та представляє виконану роботу на семінарі. Обсяг презентації – 10-15 слайдів, текст доповіді – 4-5 стандартних сторінок, набраних на комп'ютері. Основний зміст презентації доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Головною метою індивідуальних завдань є самостійне опрацювання студентами додаткового матеріалу, формування власного світогляду щодо політичних процесів і явищ. Завдання студентам видаються упродовж усього триместру. Перелік додається.

Теми рефератів, презентацій.

1. Демократія як соціальний феномен.
2. Принципи демократії.
3. Соціально-класова характеристика сучасного демократичного суспільства.
4. Основи демократії.
5. Вплив християнства на розвиток демократії.
6. Історичні типи і форми демократії.
7. Елітарні моделі демократії.
8. Колективістські моделі демократії.
9. Політологічний аналіз Загальної Декларації прав людини.
10. Президентська республіка (на прикладі США).
11. Парламентська республіка (на прикладі Італії)
12. Становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні.
13. Суспільні рухи та їх вплив на розвиток демократії.
14. Аналіз ідеологічних партій в Україні.
15. Аналіз центристських партій в Україні.
16. Вибори до Верховної Ради України: динаміка виборчих систем.
17. Етапи електорального процесу.
18. Соціально-культурні чинники активності людини.
19. Форми політичної участі громадян України.
20. Україна в умовах демократичного транзиту.

V МЕТОДИ НАВЧАННЯ

(«Положення про організацію освітнього процесу в ДДМА», затверджено Вченою радою ДДМА 26.09.2019 р. протокол №2; «Положення про навчальний дистанційний курс і організацію навчального процесу за заочною (заочно-дистанційною) формою в системі Moodle DDMA у ДДМА», затверджено Вченою радою ДДМА 23.06.2017 р. протокол №6).

В процесі вивчення дисципліни використовуються наступні методи та підходи навчання:

– пояснювально-ілюстративні методи - здобувачі одержують знання на лекціях, з навчальної або методичної літератури шляхом конспектування, тезування, анування, рецензування, під час консультацій з підготовки рефератів та/або доповідей;

- репродуктивний метод – навчання здобувачів організовується за допомогою практичних вправ та робіт, різних форм самоконтролю, що сприяє формуванню знань, навичок і вмінь у здобувачів, основних розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення тощо);
- евристичний метод – під керівництвом викладача або на основі евристичних вказівок здобувачі активно намагаються знайти рішення висунутих у навчанні, або сформульованих самостійно, пізнавальних завдань, що дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на практичних заняттях та контрольних точках
- комбінація лекційних та практичних занять та консультацій (зокрема особистих консультацій з викладачем та використанням системи Moodle) із розв'язанням ситуаційних завдань, які розвивають аналітичні здібності та навички роботи в колективі;
- метод проблемного викладу та проблемно-орієнтованого навчання, зокрема з проведенням презентацій – розуміння здобувачами поставленої проблеми та формулювання пізнавальних завдань на основі різних джерел та засобів, уміння проаналізувати поставлене завдання, порівняти різні точки зору та підходи, розуміння логіки та думок викладача, усвідомлення та запам'ятовування;
- метод самостійної роботи здобувачів та самостійного навчання – розв'язання практичних завдань та опрацювання теоретичного матеріалу, що виноситься на самостійне вивчення. Самостійна робота з вивченням оприлюднених навчальних матеріалів, зокрема в системі Moodle.
- активні методи навчання (дискусійні методи) – в будь-яких формах навчання, включаючи лекційні заняття, використовуються елементи дискусії, а саме: обговорення, суперечки, зіткнення позицій, бізнес-симуляції ділові ігри, кейси, тренінги, пояснення, бесіди, дискусії, діалог.

VI КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль знань здобувачів здійснюється за рейтинговою накопичувальною (100-бальною) системою, яка передбачає складання обов'язкових контрольних точок.

З дисципліни «Історія та теорія демократії», яка завершується заліком, поточна успішність оцінюється, виходячи зі 100 балів. Здобувач, який склав контрольні точки і набрав 55 і більше балів на початок семі, має право отримати підсумкову оцінку без складання заліку.

Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних і оцінюється сумою набраних балів; модульний контроль, що проводиться у формі підсумкової контрольної роботи за відповідний змістовий модуль і має на меті оцінку результатів навчання здобувача після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля; підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку,

відповідно до графіку навчального процесу.

Оцінювання знань здобувача під час занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді історичних і політичних ситуацій, вміння складати порівняльні характеристики різних філософських традицій у відповідності з історичними умовами їх формування, виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії;
- здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань;
- вміння здійснювати узагальнення інформації, обґрунтовувати власну точку зору та робити висновки, грамотність подачі матеріалу та оформлення роботи;

- вміння складати порівняльні характеристики різних філософських традицій у відповідності з історичними умовами їх формування, здійснювати філософський аналіз джерел;
- вміння критично осмислювати основні ідеї як вітчизняної так і зарубіжної філософії.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи здобувачів є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях.

Переведення набраних здобувачем балів за 100-бальною шкалою в оцінки за національною (5-бальною) шкалою та шкалою ECTS здійснюється в відповідності до таблиці:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
81 – 89	B	добре	
75 – 80	C		
65 – 74	D	задовільно	
55–64	E		
30–54	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0 – 29	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

№	Назва і короткий зміст контрольного заходу	Характеристика змісту засобів оцінювання
	Контроль поточної роботи на семінарських заняттях	☐ фронтальне опитування за термінологічним матеріалом та за питаннями до семінарського заняття; ☐ оцінювання активності участі у дискусіях
	Індивідуальні завдання	☐ письмовий звіт або реферат, або презентація про виконання індивідуального завдання; ☐ оцінювання самостійності та якості виконання завдання в ході звіту-захисту та співбесіди
	Залікова контрольна робота	☐ питання до контрольної роботи
	Підсумковий контроль	☐ питання до заліку

VIII СЕМЕСТРОВИЙ ГРАФІК

Склад і графік складання контрольних точок дисципліни «Історія та теорія демократії», форми і терміни контролю для денної форми навчання

№	Назва і стислий зміст контрольного заходу	Рейтингова оцінка		Тиждень
		min	max	
1	Аудиторна робота здобувача оцінюється на основі його відповідей на заняттях, активності у роботі протягом семестру. Поточний контроль – контроль поточної роботи на семінарських заняттях. Студент здатний продемонструвати критичне осмислення лекційного та позалекційного матеріалу, виступати з доповідями з визначених питань, брати кваліфіковану участь у дискусії з наведенням аргументації.	25	40	1-14
2	Написання реферату, або презентація.	5	10	1-14
3	Модульна контрольна робота	25	50	14
4	Оцінка поточної успішності	55	100	15
	Підсумковий контроль	55	100	15

ІХ РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

9.1 Основна література

1. Багатолика демократія : монографія / А. В. Толстоухов, І. Г. Парапан, Ю. О. Мелков. - К. : Парапан, 2011. 204 с.
2. Бебик В. Політологія : наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
3. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар. 6-те вид., перероб. і доп.К.: Знання, 2007.- 309 с.
4. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе. К. : ППС, 2007. 436 с.
5. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / за заг. ред. Ф. М. Рудича. К. : Парламент. вид-во, 2006. 296 с.
6. Демократія: історія, теорія, практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантівполітологів / М. Ф. Головатий ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом (МАУП). К. : Персонал, 2011. 227 с..
7. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика) : монографія / Скрипнюк О. В. - К. : [Логос], 2006. 368 с.
8. Демократія в епоху глобалізації : посіб. з філос. дисциплін / Отфрід Гьофе ; пер. з нім. Л. Ситніченко та О. Лозінської. К. : 2007. 435 с.
9. Демократія як народовладдя: становлення та розвиток в Україні в період утвердження незалежності / Микола Бойчук. К. : Генеза, 2012. 238 с.

10. Демократія. Антологія. / Упорядник О. Проценко.- К.: «Смолоскип», 2005.- 1104 с 11. Матвеев С.А. Політологія: Навчальний посібник/ С.А.Матвеев, Л.С.Буланенко. Х.: Одісей, 2008. 272 с.
12. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : [монографія] / Мирослава Лендєл ; Каф. політол., НДІ політ. регіоналістики, ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Ужгород : Мистецька Лінія, 2011. 687 с.
13. Основи демократії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт.: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін. За заг. ред. А. Колодій. – К. : Ай Бі, 2002. 684 с.
14. Непрямі вибори в європейських демократіях / С. Г. Конончук ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. К. : Агентство «Україна», 2010. 63 с.
15. Політологія: підручник / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Гобатенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. 528с.
16. Політологія : підручник / М.І. Панов (керівн. авт. кол.) [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Концерн „Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
17. Політологія : підручник / за ред. Ю.І. Кулагіна, В.І. Полуріза. К. : Альтепрес, 2002. 612 с.
18. Рудич, Ф.М. Політологія : підручник / Ф.М. Рудич. К. : Либідь, 2004. 480 с.
19. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики : монографія / М. В. Оніщук ; Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права. - К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2009. 447 с.
20. Шляхтун, П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : підручник / П.П. Шляхтун. – 3-тє вид., стер. К. : Либідь, 2005. 576 с.
21. Democracy transformed? Expanding political opportunities in advanced industrial democracies [Text] / ed. V. E. Cain [a.o.]. - Oxford ; New York : Oxford UP, 2006. - XVIII, 309 p.: fig., tab. - (Comparative politics). - Бібліогр.: p. 276-303.

9.2 Додаткова література

1. Афонін Е. А. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с.
2. Державність, демократія та національна безпека : зб. ст. / Василь Куйбіда. - Київ : САК Лтд, 2019. 477 с.
3. Дубінін В.В. Роль інтересів народу в становленні та розвитку політичної системи суспільства: Монографія.- Краматорськ: ДДМА, 2006.- 260 с.
4. Лібералізм. Антологія. / Упорядники О.Проценко, В.Лісовий.- К.: «Смолоскип», 2002.- 1126 с.
5. Медіа. Демократія. Культура : монографія / Л. Аза [та ін.] ; за ред. Н. Костенко, А. Ручки ; Ін-т соціол. НАН України. - К. : Ін-т соціол. НАН України, 2008. - 356 с.
6. Націоналізм. Антологія. / Упорядники О.Проценко, В.Лісовий.- К.: «Смолоскип», 2000. 872 с.
7. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : моногр. / Н. М. Хома. К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. 592 с.

9.3 Джерела інформації

1. www.dgma.donetsk.ua
2. www.ru.wikipedia.org